V. Lolić i V. Uremović

RAZVOJ JAVNE ZDRAVSTVENE SLUŽBE U CRIKVENICI

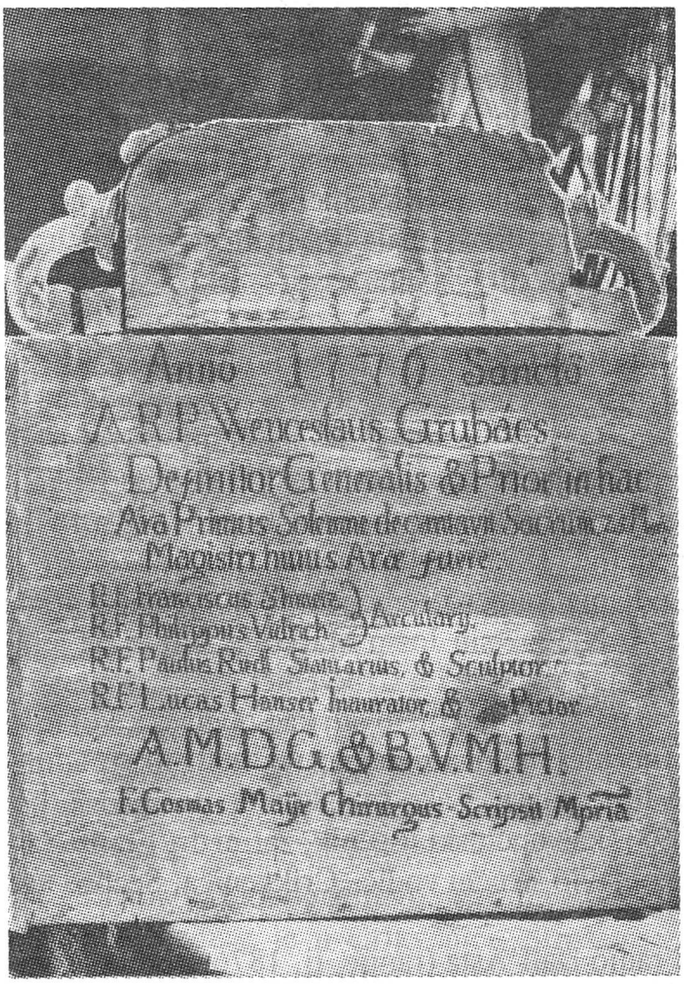

Sl. 1. Zapis o kirurgu Cosmas Mayru iz godine 1776. na stražnjoj strani tabernakula na glavnom oltaru župne crkve Bl. Djevice Marije u Crikvenici.

Povijesnih podataka o razvoju Crikvenice nema mnogo. Nema ni mnogo pisanih podataka o razvoju zdravstvene službe. Ipak se i iz oskudnih podataka dade zaključiti da je zdravstvena služba postojala i djelovala i da je s vremenom primala sve organiziraniji oblik. Najstariji sačuvani zapis nalazi se na stražnjoj strani tabernakula na glavnom oltaru današnje župne crkve Bl. Djevice Marije. Tu se uz ostalu braću Pavline spominje i Cosmas Mayr - kirurg i godina 1776. /1,2/.

Crkvenom redu pavlina je knez Nikola Frankopan IV. darovao crkvu i samostan 1412. godine, a oni su ovdje djelovali sve do ukinuća pavlinskog reda godine 1786, a po naredbi Josipa II. Samostan je bio rasadištem kulture cijelog ovog kraja, a pavlini su - kao vrlo obrazovani, praktični i ujedno vrsni zanatlije, stručnjaci i poslovni ljudi - pružali svoje znanje, usluge i pomoć i okolnom pučanstvu. Značajan je njihov kulturni i prosvjetni rad, a također su, prema tadašnjim običajima, pružali zdravstvene usluge, savjete i pomoć i civilnom pučanstvu. Prema tadašnjim običajima, posjedovali su i vlastitu apoteku, kao i vrt za uzgajanje ljekovitog bilja, a imali su skromno lječilište za bolesnu i slabunjavu braću./2/

Kakve su prilike bile nakon ukinuća pavlinskog reda nije poznato. Međutim da je zdravstvena služba postojala svjedoči sačuvani detaljni izvještaj dr. Andrianića datiran sa 31. prosincem 1859. godine. Taj je izvještaj preko crikveničkog područnog zdravstvenog ureda podnesen županiji u Rijeci 7. siječnja 1860. /3/ Spis se nalazi u Arhivu Hrvatske, Riječko modruške županije. (Vodič XX, kutija K 8, veliki konvolut, Godišnji izvještaj o stanju zdravstva u županiji riječkoj podnesen od područnih liječnika za 1859.g. br. 171).

U XIX. stoljeću riječka je županija bila podijeljena na zdravstvena područja, od kojih je jedno imalo svoje središte i ured u Crikvenici. U spomenutom godišnjem izvještaju go-

vori se o stanju zdravlja tijekom 1859. godine u zdravstvenom području Crikvenice, koje obuhvaća sljedeća naselja: Bribir, Crikvenicu, Dramalj, Drivenik, Grižane, Novi, Selce, Šiljevicu, Tribalj i Zagone. Osim o stanju zdravlja iz izvještaja doznajemo i neke zanimljive podatke općenito o ljudima i njihovim navodima. Godine 1859. na čelu zdravstvenog područnog ureda u Crikvenici bio je kirurg Ivan Krstitelj Andrianić.

Josip Lukačević navodi da je prema podacima iz Arhiva Hrvatske, Zagreb (Arhiv). Fond: kr. hrv. slav. zemaljske vlade, odjel za unutarnje poslove, godine 1877. u Crikvenici djelovao općinski liječnik dr. Franjo Tusko (Kutija 481, god. 1878-1800). U istoj kutiji nalaze se podaci u kojima se 1879. godine ponovo spominje Ivan Andrianić, kao i Adolf Vildenauer, ranarnik, liječnik u kamenolomu Crikvenica. (7) Ponovno se posebno spominje 1879. i 1894. godine općinski liječnik u Crikvenici.

Kao što se vidi, zdravstvena je služba za ono vrijeme imala već prilično organizirani oblik i pružala lokalnom stanovništvu organiziranu zdravstvenu zaštitu, iako se povremeno zamjećuju manje oscilacije.

1887. godine osnovano je Dioničko društvo Crikvenica sa svrhom da se podigne javno kupalište na crikveničkoj obali. Kupalište je sagrađeno i otvoreno 1888. godine, a kao jedan od najzaslužnijih inicijatora, propagatora i realizatora spominje se ranarnik Josip Paurić. Od tada se javlja potreba za proširenjem zdravstvenih usluga radi udovoljenja zdravstvenim potrebama turista. Godine 1889. na natječaj za općinskog liječnika-fizika primljen je dr. Josip Marković, koji je, međutim, 1891. godine suspendiran, nakon što je javno protestirao kad se prigodom postavljanja kamena temeljca za kupališnu zgradu podizala mađarska, a ne hrvatska zastava./4/ Njegov sin Josip Marković bio je šef antituberkuloznog dispanzera u Zagrebu i Sušaku, a radio je i u Crikvenici.

Nakon toga niže se više liječnika koji su u Crikvenici djelovali kao općinski, kotarski ili okružni liječnici. Povrh toga, mnogi liječnici djelovali su kao voditelji ili suradnici medicinskih ustanova, ili su obavljali privatnu praksu. Tako se nakon dr. Josipa Markovića spominju dr. M. E. Weiser (1891-1893). kao općinski liječnik, zatim dr. Franz Hasper općinski liječnik, koji je 1894. godine objavio stručni vodič „Crikvenica, Seebad und klimatischer Kurort" /5/

God. 1895. spominje se liječnik dr. Franjo Dall'Asta (ranije, tj. 1876. godine, radio u Rijeci kao liječnik, županijski fizik), (Kutija 239, god. 1875 - 1877) iste se godine spominje i liječnik dr. Geza Diaballa./7/

Dr. Roko Joković djelovao je kao okružni i kupališni liječnik od 1896.(?) do 1914. godine, kada odlazi u Zagreb za ravnatelja bolnice. Godine 1906. napisao je prvi ilustrirani vodič za Crikvenicu na hrvatskom jeziku, koji je do 1914. g. doživio 7 izdanja, te je preveden na njemački, mađarski i češki jezik. /6/

Hidropatski institut u Hotelu „Therapia„ od 1901. do 1904. vodio je balneolog dr. Hans Ebers, a do 1914. sveučilišni asistent balneolog dr. Bela Groó.

Vodeći liječnik Sanatorija „Miramare„bio je internist, ginekolog i pedijatar dr. Hermann vitez Coltelli de Roccamara, dvorski liječnik Njegove k.u.k. Visosti nadvojvode Josipa, a vodio je i Ladislavov dječji dom (Kaštel).

Dalje se spominje dr. Radoslav Čubelić, te okružni i kupališni liječnik dr. Bernhard Horetzky, koji je ujedno bio i liječnik bolesničke blagajne. /6/ Neki od njih vodili su i zubarske ordinacije, što je tada bilo uobičajeno. Od 1912. pa sve do 1941. kada su ga s grupom rodoljuba strijeljali talijanski okupatori, u Crikvenici je djelovao kao općinski i banjski liječnik dr. Ivan Sobol, koji je bio i ugledni društveni radnik./6/

Roko Joković /6/ spominje i primalje Stanku Car, Anku Car i Jelenu Kršul (Selce).

Tijekom prvog svjetskog rata u pučkoj školi kao i u nekim hotelima bila je vojna bolnica. Nakon toga djeluju liječnici: dr. Milivoj Dežman ftizeolog iz Zagreba, dr. Drago Altmann, dr. Baldo Udina, dr. Stanko Roje, dr. Orest Pezelj, dr. Ivan Car, dr. Mihovil Barac, te kotarski liječnik dr. Vladimir Skomorovsky.

Od 1919. godine dr. Oskar Seidel ima vlastiti sanatorij. Neki od tih liječnika imali su u svojim ordinacijama i zubare, pa je tako kod dr. Seidela radio Vladimir Car (ujedno zubar dječjeg doma), te Lovro Matrljan i Paskval Stjepanović. Kod dr. Ivana Sobola radio je zubar Vilim Kaloud. Istodobno radile su i primalje Petra Matejčić, Marija Car i Jelka Lončarić.

U drugom svjetskom ratu u hotelima i „češkoj" koloniji djeluju vojne bolnice talijanske i njemačke vojske, a na kraju rata i glavna bolnica IV. armije JNA.

Početkom rata 1941. u Crikvenicu se iz Sušaka seli Dom narodnog zdravlja sa higijenskim zavodom, a vodili su ga liječnici dr. Miro i Ana Gradišnik, mr. ph. Hrvoje Iveković, kasnije rektor Zagrebačkog sveučilišta, a sanitarni inženjer bio je Milivoj Petrik (kasnije sveučilišni profesor na Tehničkom fakultetu u Zagrebu).

Za vrijeme talijanske okupacije svesrdnu i ogromnu ilegalnu liječničku pomoć pružao je uslugama, lijekovima i sanitetskim materijalom ginekolog dr. Viktor Finderle. Naime, iako oficir talijanske vojske na radu u vojnoj bolnici u Crikvenici, aktivno je surađivao s partizanskom vojskom i s narodom. Kasnije se priključio partizanima pa je i demobiliziran kao sanitetski pukovnik JNA. Nakon oslobođenja bio je potpredsjednik grada Rijeke i šef Ginekološkog odjela Opće bolnice u Rijeci. Prvi je zagovarao otvaranje Medicinskog fakultera u Rijeci.

Neposredno nakon rata u Crikvenici u novoosnovanoj zdravstvenoj stanici djeluju dr. Ivan Majnarić, te dr. August Turina. Od tada djeluju i liječnici dr. Jelena Šeršavicky, dr. Uroš Čakovac, dr. Stjepan Šiletić, dr. Vladimir Uremović, dr. Vilim Fiorelli, dr. Tomislav Ivković, dr. Grgur Pobor, te zubari Hermenegildo Montiljo i Vlado Car.

Od 1954. godine na čitavom području kotara Crikvenica djeluje jedinstveni novoosnovani Dom narodnog zdravlja sa zdravstvenim stanicama u Crikvenici i Novom Vinodolskom. Sjedište je u Crikvenici, Strossmayerovo šet. 54, a ravnatelj je dr. Vilim Fiorelli. Međutim, već 1956. godine zdravstvena stanica u Novom Vinodolskom se osamostaljuje, a od 1961. do 1976. godine je ravnatelj Doma narodnog zdravlja u Crikvenici dr. Zdravko Vičić. Uz njega rade i sljedeći liječnici: dr. Stevan Čakarević, dr. Đurđica Risović, dr. Vjekoslav Cornioni, dr. Ivan Car, a nešto kasnije dr. Bojan Buljević, dr. Marija Kraljić, dr. Danijel Gudac, dr. Vinko Lolić i dr. Marijan Katunar. U zubnoj zdravstvenoj zaštiti rade: Marijan Sokolić i Renata Car, a kasnije dr. Marijan Car, dr. Vida Car-Todorić, dr. Ivan Pavličević.

1976. godine dolazi ponovno do spajanja zdravstvenih ustanova, te se formira Dom narodnog zdravlja Crikvenica s OOUR-ima „Dr. Andrija Šerman" u Novom Vinodolskom i OOUR-om u Crikvenici, koji od 1981. godine nosi naslov „Dr. Ivan Benić", prema liječniku Crikveničanu palom u NOR-u. Ravnatelj je dr. Vinko Lolić, a osnovne organizacije vode dr. Marijan Car i dr. Marijan Katunar. U tom razdoblju pored spomenutih liječnika rade sljedeći liječnici: dr. Neda Šarunić, dr. Branko Proščić, dr. Ivan Radošević, dr. Vesna Pilaš, dr. Siniša Kalanj, dr. Nedjeljko Rogić.

Uz liječnike opće medicine Dom narodnog zdravlja ima svog epidemiologa, pedijatra, ginekologa, specijalista školske medicine, radiologa i specijalista medicine rada. proširuje se i stomatološka djelatnost, te se otvaraju zubne ordinacije za turiste, predškol-

sku i školsku djecu, te za radnike zaposlene u ugostiteljstvu i trgovini. Ove djelatnosti obavljaju dr. Branka Tomljanović i dr. Davorka Kuzmić.

Velika pažnja posvećuje se stručnom usavršavanju zdravstvenih radnika iz vlastite sredine.

Od 1981. godine Dom zdravlja djeluje u funkcionalno zadovoljavajućem novoizgrađenom objektu, korisne površine 1720 m^2. Opremljen je suvremenom medicinskom opremom. laboratorijem i novim RTG kabinetom.

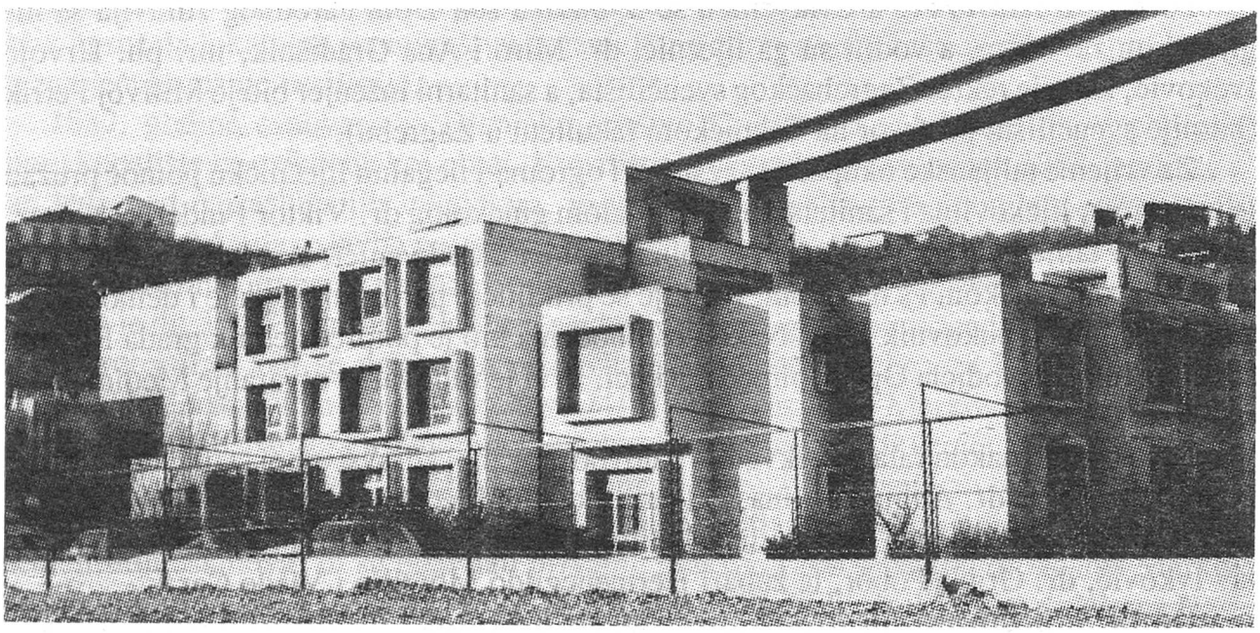

Sl. 2. Nova zgrada Doma zdravlja u Crikvenici.

Vozni park je suvremen, s jednim vozilom za reanimaciju, specijalnim vozilima za prijevoz pacijenata i vozila za kućne posjete. Sva vozila su opremljena suvremenom UKV mrežom i postoji stalna veza sa centrom u Crikvenici, terenskim ambulantama i KBC Rijeka.

U sklopu nove zgrade posebno značenje dalo se prostoru i opremi hitne službe, koja je i kadrovski ekipirana. Ta služba radi 24 sata. Liječnici koji rade u hitnoj pomoći uspješno surađuju s hitnim medicinskim traktom u Rijeci i povremeno se kod njih educiraju.

Dom zdravlja u Crikvenici usko surađuje s KBC-om Rijeka i s ostalim zdravstvenim ustanovama regije, medicinskim fakultetom, a posebno s Thalassotherapijom u Crikvenici. Pacijenti ovoga područja koriste dijagnostičke i terapijske usluge Thalassotherapije. Liječnici Doma zdravlja Crikvenica i Thalassotherapia Crikvenica imaju povremeno zajednički stručni kolegij.

Kako je ovo područje i turistički kraj ugostiteljstvo je osnovna privredna djelatnost naše općine. To je zahtijevalo da se organizacija rada u Domu zdravlja prilagodi potrebama ugostiteljske privrede i turizma. Od 1979. godine formiraju se, odnosno organiziraju, posebne ambulante za zdravstvenu zaštitu turista. U suradnji s ugostiteljskom privredom turisti su informirani o lokacijama turističkih ambulanti. Surađuje se sa recepcijama u ho-

telima, kampovima, turističkim društvima, agencijama, itd. Takve ambulante se po potrebi otvaraju u hotelskim objektima i u toku zimske sezone u dogovoru s ugostiteljima kada na zimovanju boravi veći broj gostiju. Tiskan je vodič na svim jezicima, koje je izdalo Turističko društvo Crikvenica. U njemu je dostupna informacija o radu zdravstvene i ljekarničke službe. Ljekarnička djelatnost je također prilagodila radno vrijeme potrebama turista u toku turističke sezone. Posebna je patologija domicilnog stanovništva, a posebna u toku turističke sezone. To je specifičnost koja zahtijeva od zdravstvenih radnika dodatni napor. Traži se brza i točna dijagnoza, a sve na temelju šture anamneze i dostupnih pregleda. Turist traži ocjenu da li da se vraća kući ili će za koji dan ozdraviti i nastaviti odmor. Takva ocjena traži znanje i sposobnost. Služba je kadrovski tako organizirana da u tim ambulantama rade liječnici i medicinske sestre koji se služe s više stranih jezika, a i materijalno je pripremljena za ovaj vid zaštite s ampuliranim lijekovima, otopinama, zavojnim materijalom, cjepivom, imobilizacijskim sredstvima, itd.

Naročito veliko značenje pridaje se HES i praćenju epidemiološke situacije na terenu. Služba je organizirana i za pojavu eventualnih epidemija. Ona tijesno surađuje sa sanitarnom inspekcijom općine i postoji stalna dežurna ekipa u pripravnosti. Angažirana je i na zaštiti čovjekove okoline, a poseban akcent je stavljen na zdravstveno prosvjećivanje.

Dom zdravlja veoma uspješno surađuje sa SIZ-om zdravstva i udruženim radom. Ovakva organizacija zdravstvene službe u Crikvenici omogućuje dostupnu zdravstvenu zaštitu svim korisnicima, te se ambulante u većini mjesnih zajednica formiraju i otvaraju.

Zdravstveni radnici su prisutni i u društveno-političkom životu grada i općine. Aktivni su u Crvenom križu, sportskim organizacijama, Turističkom društvu, itd.

Također su aktivno uključeni u rad Općinske skupštine i skupština ostalih SIZ-ova.

Ovakva organizacija Doma zdravlja dala je i svoje rezultate. Zdravstvena djelatnost se usmjerila na preventivu i njeno prestruktuiranje u skladu sa suvremenom patologijom stanovništva. Pokazatelji govore o veoma niskoj stopi bolovanja naše općine u odnosu na regiju i republiku, smanjenu stopu pobola stanovništva, smanjeni odlazak na liječenje u bolnice i specijalistima.

Dom zdravlja i pojedini zdravstveni radnici dobili su i niz priznanja za svoj uspješan i požrtvovan rad. Posebno treba istaći priznanje za najbolju organiziranu zdravstvenu zaštitu turista u 1986. godini na Jadranu.

Vjerujemo da se iz ovog sumarnog pregleda razvoja javne zdravstvene službe u Crikvenici može dobiti prava slika o tom razdoblju. Zapaženi rezultati trebali bi biti poticaj daljnjem razvoju ove djelatnosti kao i mladim zdravstvenim radnicima u njihovu daljnjem radu.

LITERATURA

1. Rigoni, A.: Liber memorabilium, Arhiv župe B.D.M. u Crikvenici (1914-1941), Crikvenica
2. Jurdana, S. i Uremović, V.: Zapis o prvom poznatom kirurgu Pavlinu u Crikvenici, Medicina, 9:1972 (95-101),
3. Matejčić, M.: Glavni godišnji izvještaj za 1859. godinu kirurga Ivana Krstitelja Andrianića, voditelja zdravstvenog područja u Crikvenici, u tisku (Vinodolski zbornik).
4. Matejčić, R.: Podaci o razvoju Crikvenice u klimatsko lječilišno kupališno mjesto, zabilježeno u riječkom tisku, Medicina 14 (1977) 4 (206-212).
5. Hasper, F.: Crikvenica, Seebad und klimatscher Kurort, Isidor Wiener, Budapest, 1894.
6. Joković, R.: Seebad und klimatischer Winterkurort Crikvenica, VII, ergänzte Ausgabe, Kur-Komission, Crikvenica, 1914.
7. Lukačević, J.: Nekoliko podataka iz arhivske građe o veterinarsko-medicinskoj djelatnosti na širem i užem području „Vinodola" u 18. i 19. stoljeću, u tisku.